

УДК: 371.68+371.333]:371.133:80-057.875(430+477)

МАРИНА ЯЧМЕНИК, викладач
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, МОН України
Адреса: вул. Роменська 87, м. Суми, 40002, Україна
E-mail: marinajachmenik@mail.ru

МЕДІАОСВІТА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ РІДНОЇ МОВИ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ Й УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Окреслено здобутки розвитку медіаосвіти у вищих навчальних закладах Німеччини. З-поміж існуючих значень у наукових джерелах окреслено медіаосвіту як напрям у педагогіці («медіапедагогіці»), що спрямований на формування в суспільстві медіакультури особистості, а також як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації для розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей. Визначено основні загальнонаціональні програми впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес вищої школи Німеччини та України: «Нові медіа в освіті», «Медіапедагогічний маніфест», «Концепція впровадження медіаосвіти в Україні». Проаналізовано реалізацію медіапедагогіки у фаховій підготовці майбутніх учителів рідної (німецької) мови у кількох напрямках: інтегрованому, спеціальному або факультативному. Зокрема акцентовано увагу на використанні у навчально-виховному процесі вищої філологічної школи методів медіаосвіти (методу креативного письма – творчо-лінгвістичного проекту викладання німецької мови; портфоліо – методу визначення медіаобізнаності (медіакомпетентності) студента; методу написання курсової роботи у формі телевізійного проекту; створення відеотек для вчителів і учнів). Розглянуто шляхи впровадження німецького досвіду у фахову підготовку майбутніх учителів-словесників у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Охарактеризовано проблематику студентського наукового гуртка «Медіакультура вчителя-словесника».

Ключові слова: медіаосвіта, засоби медіаосвіти, вчитель рідної мови, фахова підготовка, Німеччина, Україна.

ВСТУП

Для глобалізованого сьогодення характерна особлива медійна реальність – поєднання традиційних і нових засобів масової інформації. Мас-медіа потужно впливають на формування світогляду користувачів, сприяють розвитку критичного мислення, формуванню медіаграмотності, вмінню аналізувати медіатексти, отримані з різних джерел інформації, створенню власних медіатекстів. Особливо важливо це для майбутніх учителів рідної мови. Використання засобів медіа (кіно-, теле-, відеофільмів, CD-ROM, DVD, телепрограм, Інтернет тощо) під час фахової підготовки майбутніх учителів змінює структуру, способи, методи та методики навчання. Таким чином, одним з основних завдань вищої школи є підготовка майбутніх учителів, зокрема вчителів рідної мови, до використання засобів медіа у фаховій діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема впровадження медіаосвіти для

учителів з урахуванням вимог світових освітніх стандартів. Особливої уваги заслуговує впровадження медіаосвіти у німецьких вищих навчальних закладах. В Україні професія медіапедагога перебуває на стадії становлення. Національна академія педагогічних наук України постійно ініціює проведення заходів щодо впровадження елементів медіаосвіти в навчально-виховний процес ЗНЗ, ВНЗ, закладів післядипломної освіти. Відповідно до наказу МОНмолодьспорту України № 886 від 27.07.2011 р. «Про проведення Всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України» здійснюється експериментальна перевірка результативності вітчизняної моделі медіаосвіти, відповідних інноваційних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, проектів підготовки медіапедагогів до роботи в закладах освіти України. Наявність цих питань зумовлює необхідність звернення до прогресивного світового досвіду, зокрема Німеччини, яка, займаючи лідерські позиції з розробки і впровадження міжнародних стандартів медіаосвіти, зберігає зважений підхід до поєднання національних традицій з сучасними тенденціями розвитку засобів медіа. Це дає їй змогу успішно забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців як для власних потреб, так і для європейського ринку праці.

З 2001 року в Німеччині впроваджується загальнонаціональна програма «Нові медіа в освіті», головна мета якої – розробка нового програмного контенту для середніх шкіл. Програма «Нові медіа в освіті», яка здійснюється за підтримки Федерального Міністерства Освіти та Досліджень (BMBWF), опікується умовами, які забезпечують перехід від навчання за допомогою підручника до мультимедійного навчання. Мультимедійні матеріали та навчальні матеріали, які розробили деякі вчителі на основі власного досвіду, на сьогодні стали доступні й іншим учителям у рамках програми «Учитель он-лайн». Такі заходи кореспондуються з програмою SEMIK (систематичним уведенням медійних, інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний і освітній процеси) разом з новими медіа як упровадження культури нових технологій у школі [5, с. 41].

Про потреби медіаосвіченого вчителя йдеться і в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2010 р.). За сприяння Міністерства освіти і науки в Україні впроваджується програма з медіаосвіти для вчителів, які в інститутах післядипломної педагогічної освіти опановують методики презентації навчальної інформації, набувають умінь використовувати мультимедіа-технології та медіазасоби в навчально-виховному процесі. Фахівці ЮНЕСКО пропонують усім державам запровадити медіаосвіту в національні навчальні плани, в систему додаткової, неформальної та «пожиттєвої» освіти. В Англії, США, Канаді, Франції, Росії більш поширений термін – це «медіаосвіта», а в Німеччині – «медіапедагогіка». У цій країні медіапедагогіка як складова медіакультури розглядається у кількох напрямках: медіа у вихованні – «medienerziehung» і медіа в навчанні – «mediendidaktik».

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Ураховуючи означені дослідження, а також монографічні і журнальні публікації, сайти університетів, робочі навчальні програми ВНЗ з медіапедагогіки, у межах статті окреслимо особливості медіаосвіти майбутніх учителів рідної мови у вищих навчальних закладах Німеччини, розглянемо деякі аспекти використання німецького досвіду в українських ВНЗ.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз літературних джерел [2; 3; 5; 7], сайтів університетів Німеччини [9; 1] засвідчує, що різні аспекти медіапедагогіки як міждисциплінарної науки розглядали Х. Тойнер, Д. Шпангел. На впровадженні медіакурсів та медіафакультативів у навчально-

виховному процесі німецьких університетів акцентували увагу Ш. Ауфенангер, Б. Шерб. На навчання грамотності у галузі користування медіа засобами та навчання прийомів і методів роботи зі змістом тексту, зображенням і звуком зосереджував дослідницьку увагу Р. Фуньок. Здобутки німецьких фахівців у сфері розвитку медіапедагогіки вивчав В. Робак.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналізовані джерела дають можливість окреслити медіаосвіту (англ. «mediaeducation», від лат. «media» – засоби) як напрям у педагогіці («медіапедагогіці»), що вивчає закономірності масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео тощо); як складову освітнього процесу, що спрямована на формування в суспільстві медіакультури особистості [8, с. 34]; як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації з метою розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей [6, с. 3]. У статті увага приділена передусім другому аспекту медіаосвіти, що зумовлено використанням медіатехнологій та медіапродуктів під час фахової підготовки майбутніх учителів рідної мови у вищих навчальних закладах Німеччини.

Німецькі медіапедагоги наголошують, що особливої актуальності набуває уміння майбутніх учителів, зокрема учителів рідної мови, працювати з медіазасобами: опрацьовувати теоретичний матеріал, який представлено на різних носіях, у різних системах кодування (аналітичній, вербальній, графічній, об'єктній, схематичній, текстовій); осмислено здобувати теоретичну інформацію (символьну, текстову, числову, графічну) за допомогою навчальних традиційних (друкованих підручників, посібників, додаткової літератури) та віртуальних (електронних підручників і посібників, мережі Інтернет) інформаційних фондів, джерел позанавчальної інформації у вигляді засобів медіаосвіти на друкованій основі (книг, газет, журналів), електронних засобів передачі інформації (радіо, ефірного, кабельного, супутникового телебачення, відео, комп'ютерних мереж, комп'ютерних ігор тощо) [4] та вдало використовувати їх під час фахової діяльності.

Як показує аналіз, основний акцент наукових джерел робиться на формуванні у майбутніх учителів рідної мови прагнення до творчого набуття умінь і навичок використання засобів медіаосвіти у фаховій діяльності. Зокрема, такої думки дотримується доктор наук у галузі медіапедагогіки Бернд Шорб (університет у м. Лейпцігу), який акцентує дослідницьку увагу на підвищенні медіакомпетентності педагогічних працівників засобами медіа, зокрема в позаурочній роботі. Дітер Шпангел (університет у Нюрнбергу) зазначає, що медіапедагогіка є одним і важливих аспектів педагогіки. Вона потребує розробки свого «ядра», яке сьогодні є ще доволі нечітким [7, с. 278].

Потребу у медіаосвіті майбутнього вчителя підтримало понад сто відомих суспільних діячів і провідних учених, підписавши у березні 2009 року на Міжнародній конференції «Game Cultures» у Магдебурзі «Медіапедагогічний маніфест». Відповідно до маніфесту одним з основних завдань вищої, шкільної, післядипломної освіти є переведення медіапедагогіки зі стану проєктів у фазу структурних змін та впроваджень. Так, пропонується закріпити медіапідготовку у всіх сферах освіти. У маніфесті наголошується на виокремленні медіапедагогіки у самостійну дисципліну вищої професійної освіти. Таку навчальну дисципліну викладатимуть спеціально створені для цього кафедри у вищих навчальних закладах.

Огляд сайтів німецьких університетів [9; 1] і наукових студій [8, с. 33] засвідчує, що у фаховій підготовці майбутніх учителів рідної мови медіапедагогіку реалізують у

кількох напрямках: інтегрованому, спеціальному або факультативному. Інтегрований напрям пропонує залучення засобів медіаосвітніх компонентів до предметів навчального циклу, спеціальний передбачає запровадження спеціальних навчальних курсів, а факультативний надає перевагу позааудиторній / позааудиторній діяльності (гурткам, клубам та ін.). У межах статті увагу приділимо першому напрямку.

Питання інтеграції засобів медіаосвіти в навчально-виховний процес вищої школи досліджують учені Касельського університету, Берлінського технічного університету, Мюнстерського університету, а також Національного інституту кіно, науки і освіти (Institute für Film und Bild im Wissenschaft: FWU) [9], який систематично публікує спеціальні видання, наочні посібники (відеокасети, брошури, книги) як засіб виховання у молоді критичного оцінного ставлення до подій тощо.

Проведений нами аналіз засвідчує, що у Тюрингії видається щоквартальник «Медіа у практиці». У журналі систематично подається інформація про нові фільми, літературу і медіаджерела, наукові симпозиуми, медіаярмарки тощо. Використання таких матеріалів у навчально-виховному процесі сприяє розвитку у студентів-філологів розуміння впливу медіазасобів на людину й суспільство; формує вміння здійснювати оперативний пошук необхідної медіаінформації, уникати маніпуляцій; стимулює створення медіапродукту і використання його у фаховій діяльності. Для навчально-виховних потреб вищих навчальних закладів у Німеччині створено спеціальні центри – відеотеки з фільмами з різних навчальних предметів (історії, екології, гігієни, рідної мови та ін.), які викладають у загальноосвітніх навчальних закладах [7, с. 286].

Популярною формою роботи у вищій філологічній школі є виконання курсової роботи у формі телевізійного проекту [7, с. 279]. Тема може бути розкрита і у формі театральної вистави (у цьому разі до роботи залучається також театральний педагог).

Популярністю у німецьких ВНЗ користується й метод портфоліо. З 2002 р. цей метод був уведений в усіх університетах федеральної землі Північний Рейн – Вестфалія. Зокрема в Інституті креативу і літературознавства на заняттях з рідної мови майбутнім учителям рідної мови пропонують творчо-лінгвістичний проект під назвою «Methoden für Kreatives Schreiben» (метод креативного письма) [1]. Мета проекту – змінити сувору методику викладання німецької мови і дати змогу писати не тільки диктанти, а й створювати власні медіатексти, зокрема комікси, кіносценарії, коротенькі оповідання, відеоматеріал, поезію, переробку твору одного жанру на інший. Наприклад, студентам пропонують написати п'єсу з оповідання. До речі, викладачі доводять, що у вживанні різних часових форм дієслова та їх узгодженні в непрямій мові такі вправи є прекрасною практикою для учнів.

З опорою на аудіозапис шумів (моря, крику чайки, кроків людини, музики тощо) пропонують написати детективну історію, есе, практикуючи вживання речення зі складним додатком. Робота розпочинається з «малювання» головних героїв майбутніх серіалів. Студенти створюють, описують зовнішність своїх героїв, наділяють їх внутрішніми якостями, описують їх характер, тобто «оживляють» своїх героїв. Така робота може проводитися як індивідуально, так і в командах. У подальшому збагачені таким досвідом студенти долучаються до обговорення створеного медіапродукту, його соціального, естетичного, виховного значення для власного саморозвитку, пізнання суспільства загалом.

Створюючи такого типу медіатексти, викладачі прагнуть відбирати якісний навчальний медіаматеріал для стимулювання розумово-мовленнєвої діяльності студентів, розвитку критичного сприймання інформації.

Проведений нами аналіз засвідчує, що під час викладання курсу «Основи риторики» на заняттях студентами використовуються матеріали сайту «Mediaculture online» [1], на якому розміщені рекомендації щодо риторичних прийомів для оволодіння мовою тіла, жестів, правильною інтонацією, вимовою за допомогою тренувальних вправ.

Досвід німецьких ВНЗ у впровадженні медіа засобів використовуємо у підготовці майбутніх учителів-словесників у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. У цьому закладі функціонує студентський науковий гурток «Медіакультура вчителя-словесника». Мета діяльності гуртка – зосередити увагу на питаннях своєрідності подання медіаінформації, особливостей медійної аудиторії, ефективних методів застосування засобів медіаосвіти під час фахової підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

Структура занять підпорядкована детальній характеристиці масової комунікації: огляду когнітивно-інституційного, структурно-функціонального підходів до масової комунікації; теорій стереотипів, когнітивного дисонансу, корисності й задоволення, навчання та пізнання; аналізу соціальної інформації, спілкування та комунікації тощо. На заняттях наукового гуртка розглядаються загальні відомості про медіаосвіту та медіаграмотність як освітні категорії, подається характеристика основних теорій медіаосвіти, визначаються чинники впливу на формування медіакультури особистості. Подано корисні поради щодо більш ефективного усвідомлення професійних стандартів у медіа та убезпечення впливів маніпулювання. Передусім майбутніх учителів-словесників цікавить огляд сучасного ринку журналів, зокрема фахових, цінності ілюстрованих журналів, поради «Що потрібно знати, коли читаєш журнал?», специфіка драматургії відеоігор, класифікація та жанри відеоігор, медіасоціалізація та медіазалежність, вплив медіа на інтелектуальний, емоційний і вольовий розвиток, парасоціальне спілкування, правила користування медіа.

Практична підготовка учасників медіагуртка полягає у вибудові діалогу, обговоренні актуальних питань медіапсихології у контексті майбутньої фахової діяльності. Для прикладів дослідники залучають широкий фаховий матеріал з газет, журналів, відеофільмів, короткометражних мультфільмів, аудіозаписів.

Використовуючи досвід Німеччини, поступово впорядковуємо й відеотеку створених студентами власноруч відеоматеріалів, що стосуються проблем медіалінгвістики, медіасоціології, медіакритики. Медіаосвітня проблематика знайшла своє відображення й у роботі круглого столу «Т. Г. Шевченко у мас-медіа» під час обласного семінару молодих науковців «Енергетика Шевченкового слова у вихованні української мовної особистості».

ВИСНОВКИ

Проведений огляд сайтів німецьких вищих навчальних закладів дозволяє визначитися з цікавими формами і методами розвитку медіаосвіти майбутніх учителів рідної мови. Так, викладачі вищої філологічної школи активно використовують метод креативного письма і портфоліо у навчально-виховному процесі. Для збагачення медіакультури студентів, вчителів, батьків та учнів у вищих навчальних закладах функціонують відеотеки. Одним з популярних методів серед студентів є виконання курсових робіт у формі телевізійного проекту.

Як засвідчує практика, деякі форми роботи вже використовуються у вищих навчальних закладах України. Зокрема у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка працює гурток «Медіакультура вчителя-словесника».

Задля більш широкого розкриття досліджуваного питання в наступних наукових розвідках спрямуємо увагу на розгляд медіаосвіти у фаховій підготовці майбутніх учителів рідної мови у ВНЗ США, Франції, Англії, Польщі та Росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hörburger C. Media Education [Electronic resource] / C. Hörburger. – Mode of access: <<http://www.lmz-bw.de/medienbildung/medienpraxis/schreiben-recherchieren/die-schreibblockade.html>>.
2. Reinders H. Lernprozesse durch Service Learning an Universitäten / Heinz Reinders // Zeitschrift für Pädagogik. – 2010. – № 4. – S. 531–547.
3. Reyer J. Vorschulreform und der wissenschaftliche Status der “Pädagogik der frühen Kindheit” als Teildisziplin der Erziehungswissenschaft / Jürgen Reyer, Diana Franke-Meyer // Zeitschrift für Pädagogik. – 2010. – № 5. – S. 725–743.
4. Варецька В. Формування соціальної компетентності педагога засобами медіаосвіти [Електронний ресурс] / В. Варецька. – Mode of access: <http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf2/Varecka.pdf>.
5. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська, Т. Іванова, Ю. Мірошніченко. – 2-ге вид., стер. – К. : АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
6. Онкович Г. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі / Г. Онкович // Дивослово, 2007. – № 6. – С. 2–4.
7. Робак В. До питання про розвиток медіапедагогіки у Німеччині / В. Робак // Другий український педагогічний конгрес : Збірник матеріалів конгресу. – Львів : ТЗОВ Камула, 2006. – С. 275–286.
8. Семенов О. Медіаосвіта майбутнього вчителя у вищій філологічній школі: досвід зарубіжжя й України / О. Семенов // Українська мова і література в школі, 2013. – № 3. – С. 30–38.
9. Федоров А. Медіаобразование в Германии [Электронный ресурс] / А. Федоров. – Режим доступа: <<http://www.evartist.narod.ru/mdo/mdi/006.html>>.